

AHISKALI ÂŞIK MEHEMMED SEFİLÎ

Prof. Dr. Asif HACILI

*Beyçare Sefilî, fani dünyada,
Artar oldi derdim hedden ziyada,
Sen ki bene verdin ol bari Xuda,
Verme benden özge qula derdimi.
Sefilî*

Kobliyanlı Âşık Molla Mehemed Sefilî, Ahıska Türklerinin etnik medeniyetinde ve millî kimlik şuurunda mühim yer tutan üstad sanatkârlardan biridir. Derin bilikli, fitrî istidadlı, akıdeli bir şahıs olan Sefilî Xoca'nın yaratıcılığı ilahî arzularından, hayat felsefesinden, halkının talihinden ayrılmaz. Hayatı boyunca edalet ve sulh, hürriyet ve saadet arayışında bulunmuş olan Sefilî, büyük bir sanatkâr, âlim ve hak yolunun yolcusudur.

Lâkin Türk dünyasının bu büyük şahsiyyetinin hayat ve yaratıcılığı hâlâ de etraflı öğrenilmemiş, eserleri tam olarak toplanıp neşrolunmamıştır. Bu mütefekkir şairin yaratıcılığının incelenmesi, eserlerinin neşri; hayatını vatanı, halkı ve iman yolunda kurban vermiş büyük üstadın ruhu karşısında manevî borçtur.

Sefilî mahlûslı Âşık Mehemed Yusuf oğlu Kuşoyev (Matos Xoca), Ahıska ilinin Kobliyan (Altunkala) bölgesinin (şimdiki Adigön rayonunun) **Pulate** köyündendir. **Kuşogiller** taxımından olan Molla Mehemed Sefilî, 1870 yılında dünyaya gelmiştir. Şairin doğumunun 1870, 1872, 1882 tarihleri olduğuna dair rivayetler var; lâkin yaşlıların söyledikleri ve hayat kronolojisi, 1870 yılının doğru olduğu fikrini güçlendiriyor. Görkemli tedkikatçı Yunus Zeyrek de âşıkın 1870-1937 yılları arasında yaşadığı kanaatinde dir.

Şair Sefilî, din adamı olmasından dolayı Sovyet rejimi tarafından 1937 yılında ağırlığını hissettiren siyasî baskıya (repressiya) maruz kalmış, hapsedilerek meçhul bir yere sürülmüştür. Bu yıldan sonra ondan hiçbir sağlıklı haber alınamamıştır. Vefat tarihi ve yeri tam olarak bilinmemektedir. 1930'lu yılların sonlarında Sibiryâ'da (Makadanda) kurşuna dizildiğine dair bilgi var. Sefilî'nin torunu İlim Şahzadaye, âşıkın mezarının Buhara'da, Derbend'de, Sibir'de olduğu yolundaki söylentilerden de bahsediyor. Âşıkın Orta Asya'da yüz yaşına kadar yaşadığı, ömrünün sonlarında gözlerinin görmez olduğu da rivayet edilmektedir. Lâkin gerçek belgeler Sefilî'nin 30'lu yılların sonlarında

kurşuna dizildiğini tasdik etmektedir.

Âşıkın yaratıcılığı, doğduğu yurdun tarihinden, medeniyetinden, tabiatından kaynaklanıyor. Sefilî'nin doğup büyüdüğü Pulate köyü, Türk ruhunun ve ahlâkının derin kök saldı, saz ve söz sanatının yayılma imkânı bulduğu, eski Türk inançlarının korunduğu kadim yurtlarımızdandır. Köyün sâkinleri kadim Türk boylarından türeyen, Türk-İslâm ruhunu yaşatan ailelerdir: *Qayadedegil, Hemidağagil, Coşğundegil, Temiroğullarıgil, Ecereliler, Dursundegil, Yuxalar, Qurtalar, Diricilar, Surolar, Husogil, Seferağagil, Tahirdedegil, İşixdedegil, Ömürdedegil, Kuşogil, Üzeyirler, Durojalar, Yeganağagil vs.*

Azerbaycan'da Saatlı'nın Fetelikend'inde yaşayan Kuşogillerden Gülcan Süleyman kızı (1910), Hemidağagillerden Şüşe Mehemed kızı (1930), Husogillerden Qayat Rahman kızı (1924), Üzeyirlerden Alisultan Memmedov (1924), Coşğundegillerden Anşa İsmayil kızı (1918) ile 1980'li yıllarda yaptığımız görüşmelerde, onların doğduğu köy Pulate hakkında söylediklerinden anlaşılmaktadır ki, bu Türk yurdu, Persat dağı, Saburta dağı, Samasada dağı, Qarapuvur dağı, Yalbuz dağı, Baxacax dağı, Aşağıki yayla, Yuxariki yayla gibi dağlar arasındadır. Köy, Naçikev buzhanesi (buzlu mağara), Pulate çermiği, Axaşen çermiği, Sabiyetdere çermiği, Coç puvarı, Qara puvar, Cift puvar, Süd puvar, Gülbaxçanın puvarı, Nesüret puvarı, Dibsiz göl, Cazi gölü ile meşhurmüş.

Pulate çermiği, Abastuban, Zanav, Sabiyet, Urael, Xeveşen, Axaşen, Arazında, Küknelli, Akobil çermikleri ile beraber bölgenin en meşhur şifa ocaklarındanmış. Pulatenin sıcak mineral pınarı mide hastalığına, kaşıntıya, kotura iyi gelirmiş. Bu şifalı yerde, faydalı otlardan da istifade edilirmiş.

Ahıska'nın diğer yerlerinde olduğu gibi, Pulatelilerin de hayatını, Mevlid kandili, Recep ayı, Qurban ve Ramazan bayramları, Xıdırellez gibi bayramlar, 'yığnax', 'sıra türküsü', 'sıra oyunu', 'sıra masalı', 'fincan-yüzük', 'süpürge seyri' dedikleri eğlenceler, âşık meclisleri, masal-hikâye geceleri süslemiştir.

Köyün etrafını Axaşenler, Qostamalar, Qırıklar, Nariya, Qıraçlar, Çololar, Nakordalalar, Cuvvari, Gülbaxça, Varazan, Cami, Sukuletler gibi bereketli tarlalar; Qostama, Hamzula, Nakan,

Ahıska Kıpçak Atabeklerinin son kalesi Altunkal'a.

Nadqur, Axaşen meşeleri; Gülbaxça, Qamabaxça, Çevürmebaxça, Ardmulbaxça ihata etmiştir.

Koblıyan bölgesinde eski rivayetler, kadim Türk ve İslam inançları korunup saklanmıştır. Pulate ve çevre köylerin sâkinleri, Şehidler mezarlığına, Qeribler mezarlığına, eyilerden Ehmedağa türbesine, Aşaxki Mehle mezarlığına, mum yanan Sukuletler türbeliğine, Molla Mevlüd türbesine, evliya Abdul Dede türbesine, Lazistanlı Xoca türbesine, Zazola türbesine hürmet edermiş.

Pulate, aynı zamanda ehlidil yaşlılarıyla tanınmaktadır. Köyün Molla Maksud, Molla Ehmed, Molla Şemset kimi xocaları varmış. Sınıxçı Ehmed, Misli Emi meşhur halk tabipleriymiş. Dediklerine göre, "Hökümet, Sınıxçı Ahmed'in bilgisini yoklamak istedi. Parçalanmış bir balkabağını çuvala koymuşlar. O, çuvalı açmadan bu parçaları bir araya getirmiş. Aynı şekilde kırılmış kestaneyi de bir çorabın içerisinde birleştirmiş!"

Âşık Sefilî halk hekimliği ve cindarlıkla da meşgul olurmuş. Âşıkın bir mahlâsı da cindar' mış. Lâkin aslında Molla Mehemed, hekimlikle meşgul olmuştur. Saatlı rayonunun Ezizbeyov kolhozunda yaşayan Celalı Seddi Eşrefov'un dediğine göre, Allah vergisi olan Mehemed'e hastalar, esasen psikolojik sarsıntıları olanlar müracaat edermiş. Molla Mehemed beyaz çay tabağına su töker, sekiz küçük

para atar, bakardı; gözüne hastaya benzer şekil gelirdi; sonra suya bıçak vurur, dua okurdu. Hasta bundan bayılır, sonra sağalıp ayılırdı...

Mehemmed'in şair ve âlim olarak yetişmesinde aile muhiti de büyük rol oynamış, onun uruğu Kuşolar, Koblıyan'ın seçkin nesillerinden biri olarak bilinmiştir. Aydın ve açık fikirli insan olan babası Yusuf, küçük yaşlarda şiir yazan oğlu Mehemed'e ilk bilgileri vermiştir. Âşıkın amcası Molla Maksud, yörenin tanınmış hocalarındandı. O da Mehemed'in yetişmesine tesir etmiştir. Böyle münevver bir çevrede büyüyen Mehemed, fitrî istidadiyla çocukluğundan itibaren birçok bilgi kazanmış ve bir müddet medreseye gittikten sonra tahsilini kesmiş. Babası Yusuf'un "Niye medreseye getmiyorsun?" sualine, "Benim bilduxlarımı oxudiyerler!" diye cevap vermiş.

Şu hususa da işaret edelim ki, Sefilî'yle kayınenişte yakın akrabalığı olan Hemidağagillerden Molla Şemset de aydın hocalardanmış ve o da 1937'de onunla birlikte yurdundan sürülmüştür.

Mehemmed, küçük yaşlarda zengin medenî muhitte yaşamış, sanata olan merakı hem ailesinden, hem de yöre şenliklerinden ilham almıştır. O, müstakil şekilde âşıklık sanatına sahip olmuş. İlimde belli bir hocası olmadığı gibi, şairlikte, âşıklıkta da gerçek üstadı hakkında malûmat

yoktur. Mehmed Sefilî'yi sırf etrafındaki manevî muhit yetiştirmiş, fitrî istidadıyla sanatına, ilme, bilgiye sahip olmuş; âşıklığına göre de Âşık Sefilî, âlimliğine göre Molla Mehmed (Xoca Mehmed, Mehmed Efendi) olarak anılmıştır.

Âşık Mehmed Sefilî, kendi zamanının âşık mühitiyle derinden ilgiliymiş. Âşık Sümmanî, Hasta Hasan, Âşık Şenlik gibi klasiklerin muasırı olan Sefilî'nin Hasta Hasan'la deyiştiği haberi doğrudur (Valeh Hacılar, Eli Şamil). Onun Murad Zarzamlı (herhalde Zarzma köyü), Âşık Bezgün Sakunetli, Âşık Şenlik, Âşık Sümmanî, Şehrî Efendi, Âşık Beşir'le deyiştiği de söylenmektedir (İsmayıl Kazımov). Lâkin gerçek belgeler gösterilmediğinden böyle haberlerin çoğunu *ihtimal* olarak değerlendirmelidir.

Umumiyetle, Molla Mehmed Sefilî'nin yaratıcılığı yeterince tedkik edilmemiş ve bazen de tahrife uğramıştır. Hatta 1950'li yılların sonlarında vuku bulan hadiseleri aksettiren, konusuna ve sanat derecesine göre Âşık Sefilî'nin malûm eserlerinden köklü farklılıklar gösteren metinler, onun eserleri olarak görülmektedir (İ. Kazımov, *Ahıska Türklerinin İman Yeri, Kobliyanlı Âşık Sefilî*, <http://www.axiska.narod.ru/2.htm>).

Sefilî ve *Sefil* mahlâsı ile Ahıska'da birçok şairler (*Sefil Emrah, Sefil Aslan, Sefil Lado, Sefil Kamil* vd.), o cümleden Âşık Mehmed Sefilî'nin torunu İlim Şahzadayeve "*İlim Sefilî, Sefil İlim* de eserler yazmıştır. Aynı makalede 'Âşık Sefilî'nin bazı âşıklarla (Murad Zarzamlı, Âşık Bezgün Sakunetli, Âşık Sümmani, Şehri Efendi, Âşık Beşir) beraber, Ahmet Pepinov gibi söz ustasıyla deyişip onu bağlaması' fikri de akla bir soruyu getiriyor. Ahıska Türklerinin önde gelen aydınlarından maarifçi ve devlet adamı Ahmet Bey Pepinov'un (Yunus Zeyrek bu soyadı Bibinzade/Bibinoğlu olarak veriyor) halk meclislerinde saz çalıp âşıklık etmesi ve Sefilî ile deyişerek bağlanmasıyla ilgili bilgi yoktur.

Kobliyanlı Âşık Mehmed Sefilî'nin Âşık Şenlik ve Âşık Sümmanî ile deyişmesiyle ilgili sağlam bilgiler bulunmamaktadır. Erzurum'un Samgara/Samikala köyünden (Sümmanî'nin köyü) Sefilî adlı sıradan bir âşıkın Âşık Şenlik'in yaşadığı Çıldır'ın Suxara köyüne giderek kendini Sümmanî olarak takdim edip Şenlik'le deyişmesi ve rezil bir hâlde bağlanarak sazını bırakıp döndüğü rivayet edilmektedir. Bu hadiseden sonra Sümmanî kendi şerefini korumak için gidip Şenlik'le karşılaşır. Bu karşılaşmanın yeneni yenileni olmaz. Yani hiçbirini yenilmemiş, âşıklar

birbirinin kardeşi olarak ayrılmışlardır. (Xerolu Potelegillerden Melik Dede, Kikinetli Toromangillerden Gafur Hüseyinov, Zanavlı Bayraktarlardan Ahmed Mehmedoğlu'ndan 1980'li yıllarda derlediğimiz Şenlik'le Sümmanî'nin deyişmesini 1992'de neşretmiştir (Asif Hacılı, *Qeribem Bu Vete: Ahıska Türklerinin Etnik Medeniyeti, Bakı, Genclik, 1992; Asif Hacılı, Ahıska Türkleri: Veten Bilgisi, İstanbul, 2009; Asif Hacılı, Ahıskalı Âşık Molla Mehmed Sefilî, Bakı, Mütercim, 2014*).

Sefilî'nin elimizde iki deyişmesi var: "Hasta Hasan'ın Âşık Sefilî ile Deyişmesi" ve deyişme formasında olan "Molla Mehmed Sefilî ve Değirmenci İbrahim'in Dastanı." Kaydedelim ki, "Pulateli Molla Mehmedin Kobliyan kövlerine olan koşması" ile 1918-1919 Savaşı ve Kobliyan" konulu şiirini Ahıskalılar destan olarak adlandırmaktadırlar.

Üstad sanatkar Sefilî'nin bedii eserleri, Türk şiirinin incileridir. Bu şiirler, gerçek kaynaklar ve ilmî ölçülerle değerlendirilmelidir. Şairin zengin edebî faaliyeti iki bakımdan dikkat çekicidir: 1. Eski âşıklık geleneğinin taşıyıcısı ve destan söyleyicisi olarak; 2. Orijinal bedii/estetik eserler müellifi olarak...

Destancılık geleneğini iyi bilen Molla Mehmed, evvelâ "Koroğlu" destanları ustası olarak tanınmaktadır. Onun Veli Xulufu'nun 1929'da Bakü'de basılan Koroğlu'ndaki kollardan birinin ve Koroğlu hadiselerinin anlatanı olduğundan bahsedilmektedir. Kendi arkaikliği ile seçilen bu hadiseler, Ahıska'da destanın çok eski bir varyantının olması ihtimalini akla getiriyor. Kaydedlim ki, birçok Gürcü âşıkları da Koroğlu'nu Türkçe ve Gürcüce olarak anlatıyorlardı.

Molla Mehmed'in orijinal şiir yaratıcılığı konu itibariyle çok renkli ve estetik yönden de olgundur. Âşıkın yaratıcılığında *sosyal ve tarihî konuları işleyen şiirler*, hususiyetle mühim yer tutmaktadır. Ahıska ve Ardahan bölgesine büyük hayır hizmetleri olan Hacı Zeynelabidin hakkında, "*Merhamet kânudır Tağiyev Hezreti/Nâmiyla tutmuştur cihanı zati*" beyti ile başlayan şiiri (1915 yılında Ardahan, Ahıska ve Kars kırgınlarına), onun tarihî temalı eserlerinden biridir. Bilindiği gibi 1914 Kasım'ında Türkiye ve Rusya arasında yeni çatışmalar başlıyor. Bundan sonra Türklere karşı baskılar da şiddetleniyor. 1915 Ocak'ında Ardahan'ı almış olan Kazak-Sibir Alayı, üç ay zarfında Kars ve Ardahan'da en az 40 binden fazla Türk'ü katletmiştir. Bakü'de "İslam Cemiyet-i Hayriyesi" Çar'dan izin alarak bölgenin yardımına

koşmuştur. Hacı Zeynelabidin'in faal maddî ve manevî desteği ile 1917'ye kadar 22.000 harpzedeye ölümünden kurtuluyor. (M.F. Kırzioğlu, Kars Tarihi, İstanbul, 1953, s. 553-554). Sefilî o şiirinde sırf bu hadiseler ve Tağıyev'in faaliyetine temas ediyor. Kaydedelim ki, Mehmed Sefilî'nin Hacı Zeynelabidin Tağıyev'le dostluğu, Bakü'ye gelmesi, Tağıyev'in sarayında şiir meclislerine iştirak etmesiyle ilgili söylentiler de var.

1918-1919 yıllarında bölgede cereyan eden askerî ve siyasî süreçlerde Türklere karşı baskı ve millî mücadeleden bahseden "1918-1919 Savaşı ve Kobliyan Destanı" Türk köylerinin tarihî ve sosyal durumunu aksettiren Kobliyan kövleri koşması ile Ermeni terörünü dile getiren "Camican" gibi eserlerinde de Sefilî, yurdunun tarihine objektif bakıyor ve yüksek bir vatanperverlik sergiliyor.

Ahıska'nın Çar orduları tarafından işgali, halka karşı baskı ve terör hareketleri, vatanperver şairin yaratıcılığında derin kederle hatırlanmaktadır:

*Axısxa yıxılmış, olmuşdur esir,
Ne kilim qalmışdır, ne eski xasır,
Ahmediyye Camisi olmuşdur yesir,
Ağliyer gözlerim, dolmuşdur kana...*

Bu konu Ahıska halk şiirinde de işlenmiştir:

*Ahmediyye Camisi söküldi,
Arabaynan Uruset'e çekildi,
O vaxt Misliman'ın beli büküldi,
Ağla nenem, ayrılacax zamandır.*

Molla Mehmed Efendi, Ahıska'nın işgalinden sonra buralara sahiplenmeye başlayan Ermenilerin şerefsiz hareketlerine, dine-imana ve insanlığa sığmaz davranışa da yürek yangınıyla temas ediyor:

*Xerolilar Osmanın'ya qaçarlar,
Ermaniler sedirlere geçarlar,
Cami haolisinde şarab içarlar
Ne gündən günlere qaldın, camican.*

*Ermaniler gelür bunda dururlar,
İstikani birbirine vururlar,
Ezanın yerine zengi vururlar,
Oxunmaz ezanlar, qaldın camican.*

Sefilî'ye kadar diğer sanatkarlar, bu arada Ahıska Türklerinin üstad âşıklarından Hasta Hasan da Ermeni şerefsizliğine şahit olmuştur. Vaktiyle kaçkın ve sefil Ermenileri, Ahılkelek'teki *Dırgına* köyünde geniş yüreklilikle karşılamış, onlara yer vermiş, buna karşılık şairin çayırına

sahip olmuş yeni komşuların hayasız nankörlüğünü görmüş meşhur halk şairi Hasta Hasan'ın söyledikleri:

*Ermeni'ye yol açıldı,
Yuva saldı Dırgına'da
Yerli getdi, yersiz qaldı,
Acip haldı Dırgınada.*

*Adına deyiler Tigren,
Yüzündeki etden igren,
Elindeki demir dirgen,
Çalhaçaldı Dırgına'da.*

*Çayıruları düz gördüler,
Özlerini yüz gördüler,
Hasta'yi yalnız gördüler,
Qalmaqaldı Dırgına'da,*

Mehmed Sefilî'nin 1920'lerde (muhtemelen 1926) yazdığı, Ahıska ilinin Kobliyan bölgesindeki Türk köylerinin büyük bir kısmını (91 köyü) medettiği 41 hanelik "Kobliyan kövlerine olan hoşma" tarihî değerine göre çok önemli bir metindir. Bu eserde köylerin ve bununla da Ahıska Türk muhitinin sosyal ve siyasî, medenî hayatı keskin çizgilerle ve mizahî bir üslûpla tasvir ediliyor, bazı tanınmış şahsiyetler de anılıyor.

Âşık Sefilî'nin büyük tarihî-etnografik ehemiyeti olan bu seyahatnâmesi, onun Şenlik'in XIX. asrın 70'li yıllarında Ahıska, Posof ve Şavşat bölgelerine yaptığı seyahatini aksettiren destanı, şair Abdullah'ın işgalden sonra Ahıska'nın acıklı hâlini tasvir eden "Haza şikeste" şiiri, Posof'un *Xevat* köyünden Âşık Süleyman'ın (XVIII-XIX. asırlarda yaşamış meşhur Usta Âşık Üzeyir/Fakirî'nin torunu, şair Ferhat/Feryadî'nin oğlu) 1891'de Bakü-Tiflis-Posof-Van-İran Seyahatnâmesi ve Hanaklı Molla Dursun/Mahzunî'nin "Posxov Destanı" na benziyor.

Sefilî'nin Kobliyan kövleri koşması Ahıska Türklerinin sonraki devir halk yaratıcılığına da derinden tesir etmiştir. Adigön/Rabat bölgesinin *Arzne* köyünden Usta Mürtez'in "Yetişdi", Kobliyan bölgesinin *Zanav* köyünden Bayraktarlardan Sekine Mehmed kızının "Kobliyan", "Kövi Zanav'ın", İndusalı Musaoğlu'nun "Veten Destanı", Şimşek Sürgün Kaxaretli'nin "Vetene aid şiirler", Zeynul Yektay'ın "Benzemez", Derdli Gözelin "Yandım Mugaret" gibi eserlerinde Âşık Mehmed Sefilî'nin tesiri açıkça görülmektedir.

Âşık Sefilî'nin *felsefî-lirik temalı eserleri* de anlam derinliği ve zevk olgunluğu ile seçilir. Hayatın manâsı, ölüm ve hayat, talih ve kader, dünyanın faniliği, dostluk gibi motifler, onun birçok şiirinin esas

konularıdır. Dinî ve felsefî temalı “Cami”, “Yatarlar”, “Felek”, “Beni”, “Gurbet” gibi şiirlerinde insanın manevî varlığı, hayatın faniliği, talihin muamması gibi konular şairin düşüncelerine aksetmiştir. “Yatarlar” şiirinde şair, varlığın ve yokluğun manâsını düşünüyor. Hayatın manâsını anlamaya çalışıyor:

*Seherden oğradım mezerisdana,
Elini dünyadan çekmiş yatarlar;
Qan içen böcükler taramış tene,
Ezrayil belini bükmiş yatarlar.*

*Mest olub içmişler zehirden bade,
Kimse murad almaz fani dünyada,
Gözleri arşdadur, yüzi qıblada,
Qara toprax üzre çekmiş yatarlar.*

*Der Sefilî söyleniyer bu sözler,
Çekilmiş ferdeler, kor olmuş gözler.
Al duvax gelinler, köçecax qızlar,
Zilifi turaba tökmüş yatarlar.*

Bu tür şiirler (Tek tek, Derdimi, Benzer, Yaxşıdır, Oğul...) manevî, ahlâkî konuları işlemekte ve şairin lirik duygularını, ferdi hayatını, gözlemlerini, hayat tecrübesinden, iç arayışlarından doğan kanaatini beyan etmektedir.

Sefilî'nin deyişme şeklinde söylediği “Âşık Molla Mehmed Sefilî ve Değirmenci İbrahimin Destanı”, aynı şekilde “Gubet”, “Felek” gibi şiirleri, şairin düşünce derinliğinden, duygusallığından ve ince kalbinden haber veriyor. Dokunduğu makamlar, araştırdığı arzular, açığa verdiği manâlar tamamen gerçek hadise ve şahıslarla sınırlandırılmıyor, genel felsefî bir anlam kazanıyor. Geniş anlayışları, insanın manevî varlığını, hayatın ve ölümün sırrını, talihin belirsiliğini, zamanın esrarengizliğini ihtiva ediyor.

*Der Sefilî, bunca işler qayırdın,
Hesret qoyub can cigerden ayırdın,
Bu ayrılığın bize haqdan buyurdun,
Yandurdun gülümü soldurdun felek.*

Hayatın acılarını tatmış, manevî yalnızlıktan usanmış, yadlar arasında kendini garip görmüş şair, sanki halkının başına gelecek faciaları önceden görmüş ve ağrısını çekmiştir:

*Yeşilbaş sonalar öter göllerde,
Qırıldı qanadım qaldım çöllerde,
Anasız, babasız gezdim ellerde,
Ben ağlamıyem, kimler ağlasın.*

*Bir yandan ğam geldi, bir yandan ferağ,
Qaldım gurbet elde, vetenim irağ,
Gurbet elde nasıl yaşıyax, durax,
Ben ağlamıyem, kimler ağlasın.*

Mehmed Sefilî, talihin acılarına aldırmadan hayata akılla bakıyor; yüksek hakikate, dünyanın ahengine, adalete olan inancını yitirmiyor. Bu iyimserlik ve inancı ona doğduğu yurdun tabiatı, millet sevgisi ve dinî inancı veriyor:

*Çıxa çıxa çıxdım dağlar başına,
Duman dağlara ne güzel uymuş.
Şükr eyledim haxdan gelen emire,
İman müminlere ne güzel uymuş.*

*Düğünde bayramda ederler zinet,
Haqq bize buyurdi farz ile sünnet,
Kâfire cehennem, İslâm'a cennet,
Nalet kor şeytana ne güzel uymuş.*

*Sefilî der, İncil endi İsa'ya,
Dil verildi elindeki asaya,
Zebur Davud'a, Tevrat Musa'ya,
Qur'an Mehmed'e ne güzel uymuş.*

Sefilî geleceğe inanır ve terbiyevî-didaktik şiirlerinde “dönmüş zamana” düşmüş insanları, ebedî hakikate ve güzelliğe, hak ve adalete, birlik ve beraberliğe çağırıyor:

*Deli gönül benden sene nesihet,
Deme ki dünyada varım yaxşıdır;
Bir gün olur goxum qardaş yâd olur,
Deme ki, zenginim param yaxşıdır.*

*Bir meclise varanda özünü ögme,
Şeytana can verip yoxsuli dögme,
Haxsız haq deyib düzleri egme,
Deme ki dünyada zulüm yaxşıdır.*

*Ölüm eydur aci kelme demeden,
Axıl öğrenilmez, deli sameden,
Namerdlerin yağlısını yemeden,
Mert yigidin quri aşi yaxşıdır.*

*Der Sefilî nece oldi bu halım,
Güni günden artar bu qalmaqalım,
Qıymetsiz yerlerde qahr etme malın,
Malın var, zerrefe satsan yaxşıdır.*

Bunun gibi eserler gösteriyor ki, Koblyanlı Sefilî, her şeyden önce büyük insanperver, hak hakikat ve adalet habercisidir. Yurdunun, soydaşlarının, insanlığın derdini, dünyanın ıstırabını içine çeken şair, beşeriyeti hikmette, cemiyeti adalette, insanları saadette görmek arzusundaydı:

*Beyçare Sefilî, fani dünyada,
Artar oldi derdim haddən ziyada,
Sen ki bene verdin ol bari Xuda,
Verme benden özge qula derdimi.*

Lâkin Sovyet rejimi bu büyük hümanist şairi,

vahşice katletti. Ne mezarı biliniyor ne yaşlılık günlerinde hapishanede geçirdiği ıstırapları! Eserlerinin çoğu da kaybolmuştur. Şairin sürgününden bir müddet sonra yurttaşları vatanından sürüldü ve akıl almaz zulümlere duçar edildi.

Acı teessüfle ifade edelim ki, Sefilî'nin torunu, büyük ustanın geleneğini şiirlerinde, şahsiyetinde şerefle yaşatan güzel şair, ziyalı İlim Şahzadayev'i de ecel vakitsiz aramızdan tez götürdü. İlim kardeşimiz kısa hayatını vatan hasretiyle yaşadı:

*Hesretin çekduğum gözel vetenin,
Âb u havası da axlıma geldi.
Ağladuxca axar gözlerim yaşı,
Dupduri puvari axlıma geldi.*

*Uzaxdan baxarsın yeşil tepeli,
Yaxına gedersin, gülli çiçekli,
Qarşında dururdi gelin leçekli,
Qarli buzli dağlar axlıma geldi.*

*Derenin edrefi yemyeşil xali,
Çıxanda gezmeye görükmez ardi,
Gezerdi içinde avisi, qurdi,
Çamli namudli meşe axlıma geldi.*

*Yazın ortasında xarmanlar dolar,
Küsenler barışur, toy bayram olar,
Güze yaxın meyvelerin döşrular,
Pantasi, furuci axlıma geldi.
(İlim Şahzadayev)*

Şairin neslinden diğer tanınmış bir şahıs, Molla Mehmed'in kardeşi Maksut Hoca'nın oğlu merhum Demiralı Kuşu idi. Pulate'de ve çevre köylerde aydın bir molla olarak tanınan Maksut Hoca, 1920'li yılların ortalarında Sovyet rejiminin takibinden kurtulup Türkiye'ye, Posof'a kaçmaya muvaffak oldu. Posof'un Badele/Türkgözü köyünde imamlık yaptı. M. Fahrettin Kırzioğlu, Sefilî'nin elyazmalarını 1936'da Maksut Hoca'dan derlemiştir. 1990'lı yılların başında Bakü'de tanıştığım emekli imam Demiralı Kuşu da ata geleneğine bağlı kalarak Türkiye'de imamlık etmiş, Ahıska Türkleri derneklerinde çalışmış ve vatan konusunda şiirler yazmıştır:

*Çekmeyen ne bilir sürgün derdini,
Ancak bilir terk edenler yurduni;
Parçaladı cemiyeti, ferdini,
Nerede anam, babam, akrabam nerde,
Düşmüşüz, kardeşim, çaresiz derde.
(Demiralı Kuşu)*

Mehmed Sefilî, Türk dünyasının büyük söz ustası, halk bilgini ve manevî kahramanıdır. Kalbi yurdunun, elinin obasının, Türklüğün ve insanlığın aşkıyla çırpınan ateşli bir vatanperver ve insanperverdir. Bu üstad şairin eserleri bugün de aktüeldir ve eminim ki, gelecekte de sevilerek okunacak, öğrenilecek, ömür yoluyla bağlı hakikatler meydana çıkacaktır.

İlim Şahzadayev: Aşık Sefilî'nin torunudur. 1951'de ailenin sürgün yeri olan Özbekistan'da dünyaya gelmiş, 1959'da ailece Azerbaycan'a göç etmiş ve Saatlı rayonu Fetelikend köyünde hayata devam etmiştir. Taşkent Politexnik Enstitüsünde okumuştur. 1972'de Fetelikend'de çalışmaya başladı. 1978'de bu köyün Medeniyet Evinin direktörü olmuştur. Ahıska Türklerinin vatan mücadelesinde faal rol almış, bu konuda birçok yazılar yazmıştır. Vatan Cemiyetinin yayın organı olan *Vətən Eşqi* gazetesinin neşrine iştirak etmiştir. Aynı zamanda bir şair olan İlim Şahzadayev, bir hastalıktan dolayı 2006 yılında vefat etmiştir.

